

Драган К. Вукчевић*

МИСАО СА ДУГИМ ВРЕМЕНОМ ЗРЕЊА

После Другог светског рата у нашој правној науци доминирало је социјалистичко право које се право схватало као скуп норми заштићених државних санкција, а држава је била посматрана као организација која има монопол физичког насиља. Оба схватања била су у служби интереса владајуће класе. Својом докторском дисертацијом професор Врачар је релативно рано наговестио потребу другачијег гледања на државу и право. У његовом методу изражавања зајачају се три битна обележја: преиспитивање, темељитост и систематичност.

Кључне речи: *Право. – Држава. – Интегрализам. – Нормативизам.*

Велики професори у историји универзитета личе на хероје једног доба. Они су дарови које време поклања народу и његовом друштву. Али, како је у животу мало незаслужених поклона, бар када се ради о колективним судбинама, тако и знамените људе треба заслужити. Та истина постаје болно јасна савременицима оних времена када осредњост и површност постану основне црте на лицу једне епохе. У таквом времену ми бројимо дане својих живота. Нажалост, великих професора на нашим универзитетима данас је све мање. Један од таквих, у плејади знаменитих професора Правног факултета у Београду, јесте професор Стеван К. Врачар.

Намјера нашег есеја, посвећеног значајном датуму у позној јесени његовог живота, јесте да, у кратким потезима, оцртамо време у ком је живио, прикажемо његову личност, и истакнемо основне мисли његовог стваралачког опуса. Све је то мали прилог за портрет једног научника у једном времену. А чудновато је доба у коме је протичало време јунака наше приче.

Рођен је у једној епохи, одрастао и обликовао се у другој, а годинама већ припада трећој епохи. Било је у тим временима много ратова и немира, глади и немаштине, стрепње и надања, нађених и изгубљених идеала. Живот и обичног човјека постаје у таквим условима занимљивији и особенији, а камоли оних људи који су читав свој век доживљавали као мисију посвећену развоју мисли. Таквима је дато не само да гледају већ и да виде, не само да

---

* Др Драган К. Вукчевић, редовни професор Правног факултета у Подгорици.

ослушкују већ и да разумију немирни пулс епохе, и да у тим откуцајима времена коме припадају откривају тајну историјског развоја и мисао свог постојања.

Било је то вријеме великог заноса, када се хтјело више него што се могло, и када се вјеровало да је снажна воља и чврста рука значајнија од трезвеног ума и образоване главе. У таквом историјском раму, као на широком пољу, обликовала се мисао професора Врачара. Био је ученик великих учитеља, асистент угледних професора. На тај начин, његова мисао је била у прилици да буде оплођена ријечју знаменитих људи који су исписивали велику историју Правног факултета у Београду.

У том времену се уобличавала нормативистичка парадигма, као владајући теоријски израз у схватању државе и права. Она је представљала обавезни рам, у ком је требало да свако, по мјери свог образовања и у складу са снагом свога талента, исцрта слику схватања основних правних категорија. Право се схватало као скуп норми заштићених државном санкцијом, док је држава била као организација која посједује монопол за физичку принуду. И једно и друго били су у служби интереса владајуће класе.

Релативно рано, и у нашој правној мисли, почели су се јављати и наговјештаји другачијег приступа држави и праву. Наравно, свако другачије схватање реметило је устаљену концепцију у коју је било опасно сумњати. Својом докторском дисертацијом, која представља један од најтемељитијих радова теоријскоправне мисли свога доба, проф. Врачар је наговјестио потребу отварања новог „прозора“, са којег слика дотадашњих појмова државе и права изгледа другачије. Тиме је он, као посленик на широком пољу правних идеја, видио свој позив у помијерању и размицању граница дотадашње филозофске, теоријске и социолошке правне мисли.

Ако бисмо жељели да укажемо само на основне црте његове мисаоне усмјерености, онда нам се чини да су три кључне ријечи које их изражавају: преиспитивање, темељитост и систематичност.

Преиспитивање значи, истовремено, и сумњу у постојеће, и незадовољство њиме, и немир у трагању за новим. У свему томе осјећа се велик мисаони напор да се превазиђе нормативистички усмјерена правна мисао, да се област норми повеже са свијетом друштвених односа и вриједности. У читавом том послу ништа није рађено на брзину, уз позу и фразе. Зато његова мисао и личи на корак одмјереног човјека, тако иду и мисле они који су се запутили и који стижу далеко. У сјенци такве мисли стражари нада да мисао није само пуки одраз стварности, већ и моћно средство којим се свијет може преобликовати, а човјек учинити бољим. Носиоци и чувари такве мисли знају да им она може бити и прибјежиште и утјеха од невремена у ком живе.

Наравно, цијена којом се брани научна досљедност, и коју плаћа људско достојанство, зна да буде и сувише велика. Јунак нашег есеја је дуго и скупо плаћао приврженост својим идеалима. Такву жртву могу да поднесу само они чија је вјера у себе дубља, већа и снажнија од изазова тешкоћа и дубине немира у које човјек, и без своје кривице, западне.

Ако је преиспитивање кључна ријеч којом се означава основна усмјереност мисли проф. Врачара, онда је *темељитост* њена најбитнија особина. На свему што је радио, говорио или писао, предавао или објашњавао, уређивао или приређивао, стоји печат озбиљности, као његов својеврсни потпис. Њега налазимо у анализи крупних теоријских проблема државе и права, он нам се показује у размишљању писца о својим великим учитељима, откривамо га у стварању другачијих теоријских оквира и нових категорија правне мисли. Зато, док читамо текстове професора Врачара, ми лично на путника пред којим се отвара нова и широка стаза са које се дотадашњи предии указује на нов начин, јасније и дубље осмишљен. Такву особеност у стилу налазимо само код оних ријетких писаца чија је мисија у једној науци да, стварајући нове категорије, праве у ствари нове „посуде“ којима се захвата суштина проблема којим се баве. Озбиљност и темељитост којом се приступа постају уочљивији уколико сивило површности свакодневице у којој живимо постаје све веће и обухватније.

Осим преиспитивања, чије је наличје интелектуална сумња, и темељитости, чију суштину чини научна досљедност и логичност, као посебну особеност, његових дјела истичемо *системајичност*. Зато није случајно његово залагање за државно-правни интегрализам. Тачније, то је идеја водила његовог цјелокупног научног опуса. И ма колико га писац скромно одређивао као наговјештај, у његовом дјелу он је много више од тога. Такав приступ је произашао из сазнања да су уздрмани темељи свијета у ком живимо, и да је изблијеђела слика државе и права за коју се дуго вјеровало да ће бити вјечна. Залагање за државно-правни интегрализам јесте нуђење нове парадигме нашој теоријској и филозофскоправној мисли. Она произлази из тежње ка свеобухватности феномена права, гдје нормативно постаје само један слој у сложеној структури права. Тиме се означава сутон нормативизма, и силазак са историјске позорнице традиционалне јуриспруденције. Нормативистичко схватање права, и јуристички метод треба да буду замијењени интегралним схватањем државно-правног поретка, и интегралним методом државно-правне науке.

На тај начин је оцртан велики лук и појединачног живота и читаве епохе. Дјело професора Врачара нам служи не само као увид у његове личне ставове, мисли и идеје, већ нам стоји као путоказ за одгонетање основних токова друштвене и правне мисли

друге половине XX стољећа, не само код нас. Зато ће у историји наше правне мисли његово дјело остати као својеврсни међаш, који истовремено означава крај једне и почетак друге епохе у схватању суштине државе и права.

Таквим својим приступом и дјелом професор Врачар улази у плејаду наших знаменитих правних мислилаца. Он се придружује низу угледних професора чији су корифеји у области теоријско-правне мисли Слободан Јовановић, Тома Живановић, Ђорђе Тасић, Радомир Д. Лукић и други. Попут великих претходника, и његов живот је био својеврсна *служба Књизи*.

Ипак, нама који смо били нагнути над књигама, студијама и чланцима професора Врачара, остаје један утисак. Чини се да све што је написао представља, у ствари, *велику њријрему* за дјело које је дуго сазријевало, али нама, његовим читаоцима, још није саопштено. Та велика синтеза је оно што бисмо назвали: мисао са дугим временом зрења. Онај који испишује ове ретке нада се да ће бити времена да професор Врачар, негдје у себи, убере тај сазрели плод и подари нам га. Зато је овај кратки есеј о личности и дјелу нашег угледног писца најбоље завршити ријечју, која је наличје сваког преиспитивања, а то је: *можда?*

Dragan K. Vukčević*

THOUGHT THAT TAKES LONG TO MATURE

Summary

After World War II our legal doctrine has been dominated by a point of view that Law is a collection of rules protected by the sanction of the state, and the state has been considered as the organization with a monopoly on force.

In his doctoral study, professor Vračar relatively early pointed out to the necessity of a different prospective of the state and law. In his research method, three important characteristics can be noted: revision, thoroughness and comprehension. Professor Vračar put in a lot of thought to overcome the limitations of the normative prospective of state and law and it is not a coincidence that he is strongly in favor of state and legal integralism. His work establishes the foundations of a system in which law will be viewed from a comprehensive prospective and in which the phenomena of the normative will be only one layer in the complex legal structure.

Key words: *Law. – State. – Integralism. – Normativism.*

---

* Dragan K. Vukčević, Full professor of the Faculty of Law in Podgorica.

Dragan K. Vukčević*

UNE PENSEE FORTE D' UNE LONGUE PERIODE DE MURISSEMENT

Résumé

Après la Deuxième Guerre mondiale la science juridique yougoslave a été dominée par l'opinion selon laquelle le droit était compris comme un groupe de normes protégées par la sanction de l'Etat, alors que l'Etat était considéré comme une organisation qui avait le monopole de la violence physique. Ces conceptions étaient au service des intérêts de la classe dirigeante.

Dans sa thèse de doctorat le professeur Vračar a reconnu, relativement tôt, le besoin de porter un autre regard sur l'Etat et le droit. Sa méthode de recherche fait ressortir trois qualités essentielles : une révision générale critique, une volonté de fonder chaque chose, un travail systématisé. Le professeur Vračar a investi un grand effort de réflexion pour qu'au sein de la théorie juridique yougoslave soient surmontées les restrictions résultant d'une vision normativiste de l'Etat et du droit, d'où son engagement, ne devant rien au hasard, pour un intégralisme étatico-juridique. Dans son oeuvre sont posés les fondements d'un système dans lequel le droit sera observé de façon générale, et dans lequel le phénomène du normatif ne signifiera qu'une des couches dans la structure complexe du droit.

Mots-clés: *Droit. – Etat. – Intégralisme. – Normativisme.*

Dragan K. Vukčević**

GEDANKE MIT LANGER WISSENSZEIT

Zusammenfassung

Nach dem Zweiten Weltkrieg herrschte in unserer Rechtswissenschaft der Standpunkt, nach welchem das Recht als Gesamtheit der durch staatliche Sanktionen geschützten Normen betrachtet wurde, und der Staat wurde als Organisation aufgefasst, die den Monopol über physische Gewalt hatte. Die beiden Auffassungen dienten den Interessen der herrschenden Klasse.

---

* Dr Dragan K. Vukčević, professeur de la Faculté de droit de Podgorica.

** Dr. Dragan K. Vukčević, Professor an der Juristischen Fakultät in Podgorica.

In seiner Doktorarbeit deutete Professor Vracar ziemlich früh das Bedürfnis nach einer unterschiedlichen Auffassung des Staats und Rechts an. In seiner Untersuchungsmethode fallen drei wesentliche Merkmale auf: Überprüfung, Gründlichkeit und Systematik. Professor Vracar gab sich eine sehr große gedankliche Mühe, damit in unserer Rechtstheorie die Einschränkungen der normativen Auffassung von Staat und Recht überwunden werden und aus diesem Grunde ist sein Einsatz für staatsrechtlichen Integralismus gar kein Zufall. In seinem Werk wurden die Grundlagen für das System aufgestellt, in dem das Recht umfassend aufgefasst wird, und in dem das Phänomen des Normativen nur eine Schicht in der komplizierten Rechtsstruktur darstellt.

Hauptwörter: *Das Recht. – Der Staat. – Der Integralismus. – Der Normativismus.*